

Documentairemaaksters Ilse en Femke van Velzen:

SELFMADE & ONVERZETTELIJK

Ilse en Femke van Velzen (29) zijn niet echt wat je zegt twee doorsnee Nederlandse zussen. Ze vormen samen een eeneiige tweeling, maar ja, zo zijn er zo veel. Wat deze idealistische tweeling bijzonderder maakt, is dat de gezusters Van Velzen onder hun eigen label IFPRODUCTIONS sinds 2002 documentaires maken over meer dan zware onderwerpen. Het meest recente resultaat daarvan is 'Weapon of War, confessions of rape in Congo'. Het bracht ze naar het oosten van Congo, waar de twee jonge Hollandse vrouwen in gesprek traden met Congolese militairen en rebellen, die openlijk vertelden over waarom zij vrouwen verkrachten en seksueel geweld inzetten als oorlogswapen. Uniek, controversieel en uit het oogpunt van de daders verteld dus. Zoals gezegd: Ilse en Femke van Velzen.....geen doorsnee Nederlandse zussen.

Met 'Weapon of War' (in première gegaan tijdens het International Documentary Film Festival Amsterdam, IDFA) willen Ilse en Femke de aandacht vestigen op het aanhoudende seksueel geweld tegen vrouwen in Congo. In de gewapende strijd die daar nu al jarenlang woedt, zijn naar officiële schatting meer dan 150.000 vrouwen slachtoffer geworden van verkrachting. In werkelijkheid is dat aantal vele malen groter. Veel vrouwen verzwijgen dat zij verkracht zijn, uit schaamte of uit angst om verstoten te worden. In de vorige documentaire van IFPRODUCTIONS, 'Fighting the Silence', kwamen de slachtoffers aan het woord, nu was het de beurt aan de daders. Moeilijk en spannend? Jazeker. Onmogelijk? Niet voor de onverzettelijke zussen Van Velzen.

Selfmade

Het was lang niet vanzelfsprekend dat er ooit documentaires zouden verschijnen van de hand van de tweeling. Een studie Culturele Maatschappelijke Vorming is nu eenmaal niet de meest gangbare stap in die richting. Het documentaire maken kwam in beeld toen een afstudeerproject gemaakt moest worden. In plaats van het opzetten van een theaterstuk of bijvoorbeeld het maken van een scriptie, kwam het tweetal met het plan de documentaire 'Bushkids' te maken, over een radiostation voor jongeren in de townships van Kaapstad. Later volgde (al onder de noemer van IFPRODUCTIONS) een tweede – en prijswin-

nende – documentaire met de naam 'Terug naar Angola', over drie uitgeprocedeerde alleenstaande minderjarige asielzoekers. "Voor we begonnen met Bushkids hadden we totaal geen camera-ervaring en afgezien van wat fotocursussen hadden we met beeldregistratie sowieso nooit wat gedaan", vertelt Ilse over die begintijd. "Wat dat betreft zijn we behoorlijk 'selfmade'. We gingen informatie inwinnen bij professionals en zijn het toen zo goed mogelijk gaan uitvoeren, eigenlijk door het gewoon maar te gaan doen."

Producers en regisseren

Het is volgens Femke niet zo dat de twee door hun achtergrond een compleet andere kijk op het vak 'documentaire maken' hebben: "Wij zijn eigenlijk wel vrij traditioneel in hoe we een documentaire willen maken, de basisregels zitten er wel in. Toch zijn er ook veel dingen die wel anders zijn in onze aanpak. Omdat we zowel producent als regisseur zijn, hebben we een bepaalde vrijheid om de onderwerpen aan te pakken die we zelf willen. Het maakt het voor ons ook extra leuk om het allemaal in handen te hebben. Op die manier ligt je hart ook bij alle onderdelen; het onderwerp, het hele filmproces, maar ook de organisatorische kant. Veel regisseurs willen met die dingen helemaal niks te maken hebben, maar ons verschaft het een stuk vrijheid en veel mogelijkheden." Dat laatste geldt overigens ook op financieel gebied, licht Ilse toe: "Meestal is de producent toch degene die het geld

binnenkrijgt. Misschien komt het wel door onze achtergrond dat wij daar anders over denken. Niet van 'jij bent de regisseur, dus jij moet alleen maar regisseren'. We zijn wat dat betreft allround, ook in het verkrijgen van subsidies bijvoorbeeld. We bewandelen daarbij ook minder traditionele paden en staan als producent, maar ook als maker achter onze film. Als je er een aparte producent bij betrekt, dan is je film voor die persoon maar 'één van de projecten waar hij op dat moment mee bezig is'. Misschien maken wij zo'n film ook wel iets meer als activist. We willen zo'n onderwerp echt aan de kaak stellen, terwijl anderen het wellicht meer voor het artistieke verhaal doen – dat is een groot verschil."

Geen weg terug

De drive is bij de Van Velzen's daarom groot. Als het idee voor een film er is, dan is er ook meteen geen weg meer terug. Ilse: "Als we voelen dat dit het onderwerp is – en dat gevoel zit echt diep van binnen – dan weten we dat dit is waar we de komende 2,5 jaar mee in de weer zullen zijn. Hoe moeilijk het op bepaalde momenten ook mag worden, uiteindelijk komt die film er. Natuurlijk moet je in het begin veel tijd en moeite investeren. Je moet researchen, hoofdpersonen zoeken.....ook daarvoor kun je subsidie aanvragen, maar dat vertraagt het hele proces. Wij zijn daarin ook heel flexibel. Kijk, iedereen kan in principe een documentaire maken, maar je moet het echt willen, an-

ders trek je het niet. Het is ook niet zo romantisch als veel mensen denken. De weg er naar toe is lang en het is dus niet alleen dat eindproduct dat de mensen zien. Gelukkig delen wij één heel belangrijke eigenschap: we geven nooit op en dat helpt."

Moeilijke montage

De zussen zitten doorgaans snel op één lijn met betrekking tot hun films. Het is natuurlijk ook een heel creatief proces, waarbij het plan zich tijdens het schrijven steeds verder ontpopt. Femke: "Bij Weapon of War scheelde het bovendien dat we voor Fighting the Silence al heel veel research hadden gedaan in Congo. Het totstandkomen van het script verliep daardoor soepel, maar het filmen van de hoofdpersonen duurde wel heel lang. Het is ook een ingewikkeld montageproces geweest. Er zitten veel lagen in de film en wij hebben zelf inmiddels zoveel kennis over het onderwerp, dat je soms over de grenzen heenstapt van wat de kijker wel en niet kan volgen. Dat maakt het 'montage-wise' behoorlijk moeilijk." "Het is sowieso altijd opvallend dat het eindresultaat meestal het meest lijkt op de eerste edit die je gemaakt hebt", vervolgt Ilse. "Dat hebben we nu ook wel geleerd, net als het feit dat je je nog wel eens verkijkt op de hoeveelheid werk die nog in het afwerken en dergelijke gaat zitten. Alleen met de montage waren we al van maart tot oktober 2009 bezig. Soms is dat frustrerend, maar het hoort er ook gewoon bij. Toch hadden we het wel wat anders ingeschat. We kwamen terug met briljant materiaal en hadden nooit verwacht dat we al die interviews met die rebellen konden doen. Dan ben je al snel geneigd te denken dat de montage een makkie wordt. Dat is misschien wel een van de valkuilen. We hadden verwacht in juni klaar te zijn. Dan konden we het nog even laten liggen, nog een paar dagen monteren en dan insturen voor IDFA. Maar uiteindelijk haalden we die deadline niet en stelden we het een maand uit. Dat was behoorlijk shocking, als je eerst denkt zeeën van tijd te hebben."

Mobile Cinema

De films van Ilse en Femke van Velzen zijn niet alleen bedoeld om als documentaire in westerse landen te verschijnen. Een ander belangrijk aspect van het werk is voor hen namelijk om de geproduceerde films in de vorm van educatieve filmprojecten terug te brengen naar het land van herkomst. "In Congo hebben we bijvoorbeeld de Mobile Cinema opgezet", legt Femke uit. "Het is de eerste mobiele bioscoop in het land, die van dorp naar dorp rijdt om Fighting the Silence te vertonen met een educatief programma eromheen. De Mobile Cinema bereikt veel mensen en doorbreekt het taboe van verkrachting. De goede resultaten van de Mobile Cinema hebben ons nu geleid naar een

nog belangrijkere stap. Het gaat om een educatief filmproject met beeldmateriaal uit de nieuwe film Weapon of War, dat ingezet gaat worden als een voorlichtings- en instructieprogramma voor het nationale leger van Congo. In Congo zijn meer dan zestig gewapende groepen actief, En daarnaast ook nog eens 100.000 soldaten van het nationale leger. Al deze groepen maken zich schuldig aan verkrachting. Het nationaal leger verkracht op grote schaal, maar niemand geeft deze mannen educatie over de gevolgen daarvan. In het nieuwe educatieve filmproject zullen we de militairen van het nationaal leger in Congo gaan confronteren met hun daden, door filmbeelden en verhalen in te zetten. Hopelijk kan dit bijdragen aan een gedragsverandering.

Integer

Hoe moeilijk en zwaar een onderwerp ook is, Ilse en Femke proberen de film altijd heel intiem te houden. "We zitten dicht op de huid, komen vertrouwd over en mede daardoor vertellen mensen denk ik dingen die wij nooit verwacht hadden. Je staat echt versteld wanneer je hoort wat ze allemaal op tafel gooien", vertelt Ilse. "Het zijn integere, intieme verhalen die naar voren komen op een manier die dicht bij ons hart ligt: alles wordt verteld door de mensen zelf. We laten bijvoorbeeld ook geen externe experts aan het woord die even komen vertellen hoe het allemaal zou moeten. We hebben dat al in gang gezet bij Bushkids, maar bij Terug naar Angola werd het ons nog duidelijker. We stoorden ons aan het feit dat er vóór de jonge asielzoekers gepraat werd door volwassenen. Wij wilden het verhaal juist vanuit die jongeren maken en dat zie je nog altijd terug in onze werkwijze."

Beesten

"We zijn ook altijd heel open en eerlijk over wat we doen en waarom we willen filmen – ook als het bijvoorbeeld verkrachtende rebellen betreft", gaat Femke verder. "Dus als zij niet wilden vertellen dat ze vrouwen verkrachten – ondanks dat wij natuurlijk wisten dat ze dat wel deden – dan had het voor ons ook geen zin om zo'n interview te doen. Die puurheid en openheid wekt blijkbaar vertrouwen, misschien dat ze daarom hun verhalen wel met ons durfden te delen. Bovendien veroordelen wij niemand (afgezien van de bevelhebbers die wel zelf bepalen waar ze mee bezig zijn), hoe moeilijk dat soms ook is. Die mensen worden niet geboren als verkrachter. Het zijn militairen die misschien liever ook niet hadden willen vechten, maar door de oorlog zijn verworven tot beesten. Die verandering, het zien hoe mensen door zo'n oorlog kunnen veranderen in moordende en verkrachtende barbaren, dat was nog wel het heftigste om te realiseren. Je weet niet waartoe je in staat bent in zo'n situatie.

Het heeft wel even geduurd voor we het zo konden zien, maar het is niet allemaal zo zwartwit als we vooraf dachten. Het is heel freaky om te zien hoe dat werkt."

Nieuwe film

Inmiddels staan alweer twee nieuwe films op de rol, waarvan er eentje – Justice for Sale – zal gaan over het corrupte rechtssysteem in Congo. De werkwijze blijft hetzelfde, want de combinatie van regisseren en produceren gaat de twee goed af. Ilse: "Je moet alles goed voorbereiden, maar op locatie ook maar gewoon filmen. Je gaat niet zeggen dat iets even overnieuw moet, want dat maakt het totaal niet geloofwaardig. Vaak verstaan we de helft niet omdat het dan in allerlei lokale talen gebeurt. Achteraf gaan we alles daarom daar al spotten, dat is heel belangrijk. Alles wordt door lokale vertalers vertaald en we schrijven het woord voor woord uit met een tijdcode eronder." Het zou anders ook onbegonnen werk zijn, beaamt Femke: "Ik snap niet dat er documentairemakers zijn die dat niet doen. Sommige mensen doen dat werk pas als ze weer in Nederland zijn, maar dat moet volgens mij echt een hel zijn. Je praat toch over vijftig tot zestig tapes en per tape ben je drie of vier uur bezig, daar heb je dan toch echt geen zin meer in, lijkt me."

Werkklimaat

Tijdens IDFA werd Weapon of War goed ontvangen en ook vanuit andere landen is al behoorlijk wat belangstelling getoond, beaamt de zussen. "Mooi om te horen, want het is niet altijd even makkelijk. Het werkklimaat voor documentairemakers is nu eenmaal niet briljant", aldus Femke. "Vroeger, in de tijd van Louis van Gasteren, moest voor elke bioscoopfilm een documentaire geprogrammeerd worden. Dat zou echt geweldig zijn! Realiteit is echter dat het steeds kleiner wordt. Met name bij de omroepen wordt het minder, maar toch zie je dat het blijft leven. IDFA is ieder jaar uitverkocht, filmhuizen zijn populair en ook bij Pathé draaien ze bijvoorbeeld documentaires. Dat zijn dan wel de 'Michael Moore-achtige' documentaires, maar ook dat is prima." Ook nieuwe media zullen volgens Ilse en Femke waarschijnlijk hun steentje gaan bijdragen. "UPC-boxen met honderden zenders bijvoorbeeld, maar ook internet natuurlijk. Die mogelijkheden zijn dit jaar ook voor het eerst tijdens IDFA in the picture komen te staan en dat wordt alleen nog maar meer. Vooral bij de omroepen mag het wel wat meer worden. Het helpt natuurlijk ook niet echt dat de documentaires op de publieke omroepen om elf uur 's avonds worden uitgezonden. Tsja, logisch dat dan de kijkcijfers niet goed zijn...."

www.ifproductions.nl

